

IRAQI
Academic Scientific Journals

العراقية
المجلات الأكاديمية العلمية

ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)

Journal of Language Studies

Contents available at: <https://jls.tu.edu.iq/index.php/JLS>

Duplications in Nabizade Nazem's Novel *Zehra*

Raheem Subhi Jasim*

Samarra Education Department, General Directorate of Education of Salah al-Din, Tikrit,
Iraq

Kalitakaa236@gmail.com

Received: 20/02/2026, Accepted: 23/03/2026, Online Published: 30/06/2026

Abstract

Nabizade Nazim was born in Istanbul on January 1, 1862, and became one of the major figures of realism in Turkish literature during his time in the Servet-i Funun group. He was educated at the Military Medical College and became interested in literature from an early age. The author, who focused on observational descriptions and psychological analyses in his works, is famous for his novel "Zahra". He unfortunately died of tuberculosis in Istanbul on August 6, 1893, at the age of 31. The novel "Zahra", published by Nabizade Nazim in 1894, is one of the first novels in Turkish literature to be affected by the naturalistic approach. The novel features a dramatic plot occurring around the theme of jealousy and is distinguished by its in-depth exploration of the psychological aspects of the characters. Nabizade Nazim succeeded in using realism in his novel by focusing on observational narration and detailed descriptions. Nabizade Nazim's novel "Zahra" is a prominent work that embodies the concept of realism in Turkish literature during the transition period from the regulation era to the Servet-I Funun era. It is also distinguished by its language and style in this context, which inverted the use of dualism

¹ **Corresponding Author:** Raheem Subhi Jasim, **Email:** Kalitakaa236@gmail.com

Affiliation: Samarra Education Department – Iraq.

© This is an open access article under the CC by licenses <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

and the linguistic understanding of that period and added aesthetic richness to the text. Nabizade Nazim's purposeful use of repetition and duality is evident throughout the novel. This repetition is often used to express the mood of the characters, improve descriptions, and ensure a smooth narrative. For example, when describing characters' inner worlds, repetitions such as "clearly open" or "very deep" emphasize the intensity of feelings. Some of the couplets in the work consist of words with similar meanings, while others were chosen to achieve proper harmony or rhythm; this shows Nabizade Nazim's focus on simplicity and literary affectation in the language. These repetitions also reveal that, in spite of the novel's realistic orientation, it sometimes adopts a poetic language. In conclusion, the duplication in the novel "Zahra" is not just an element that beautifies the narrative, but rather an important linguistic tool that deepens the characters' psychology, makes the descriptions more alive, and gives the work a unique harmony. In this regard, Nabizade Nazim followed a realistic approach in her Turkish novel, successfully taking advantage of the rich expressive possibilities of the language.

Keywords: Nabizade Nazun, Zahra, Novel, Author, Literature

الثنائيات في رواية (زهرا) لنابي زاده ناظم

رحيم صبحي جاسم

قسم تربية سامراء، المديرية العامة لتربية صلاح الدين، تكريت، العراق

المستخلص

وُلِدَ نَابِي زَادَةَ نَاطِمَ فِي إِسْطَنْبُولَ فِي الْأَوَّلِ مِنْ يَنَآيِرِ عَامِ ١٨٦٢، وَأَصْبَحَ أَحَدَ رَوَادِ الْوَاقِعِيَّةِ فِي الْأَدَبِ التُّرْكِيِّ خَلَالَ فِتْرَةِ وُجُودِهِ فِي جَمَاعَةِ ثُرُوتِ الْفُنُونِ. تَلَقَى تَعْلِيمَهُ فِي كَلِيَّةِ الطَّبِّ الْعَسْكَرِيَّةِ وَأَصْبَحَ مَهْتَمًّا بِالْأَدَبِ مِنْذُ صَغُرِهِ. اشتهر الكاتب، الذي ركّز على الأوصاف الرصدية والتحليلات النفسية في أعماله، بروايته "زهرا". توفي، للأسف، بمرض السل في إسطنبول في السادس من أغسطس عام ١٨٩٣، عن عمر يناهز ٣١ عامًا. تُعَدُّ رِوَايَةُ "زَهْرَا"، الَّتِي نَشَرَهَا نَابِي زَادَةَ نَاطِمَ عَامَ ١٨٩٤، مِنْ أَوَائِلِ الرِّوَايَاتِ فِي الْأَدَبِ التُّرْكِيِّ الَّتِي تَأَثَّرَتْ بِالْمَنْهَجِ الطَّبِيعِيِّ. تَتَمَيَّزُ الرِّوَايَةُ بِحِكْمَةِ دَرَامِيَّةٍ تَدُورُ حَوْلَ مَوْضُوعِ الْغِيْرَةِ، وَتَتَمَيَّزُ بِاسْتِكْشَافِهَا الْمَتَعَمِّقِ لِلْجَوَانِبِ النَّفْسِيَّةِ لِلشَّخْصِيَّاتِ. نَجَحَ نَابِي زَادَةَ نَاطِمَ فِي تَوْضِيْفِ الْوَاقِعِيَّةِ فِي رِوَايَتِهِ مِنْ خَلَالِ التَّرْكِيزِ عَلَى السَّرْدِ الرِّصْدِيِّ وَالْأَوْصَافِ التَّفْصِيْلِيَّةِ. رِوَايَةُ "زَهْرَا" لِنَابِي زَادَةَ نَاطِمَ عَمَلٌ بَارِزٌ يُجَسِّدُ مَفْهُومَ الْوَاقِعِيَّةِ فِي الْأَدَبِ التُّرْكِيِّ خَلَالَ فِتْرَةِ الْإِنْتِقَالِ مِنْ

عصر التنظيمات إلى عصر ثروت الفنون. تدور أحداث الرواية حول حبكة درامية تدور حول الغيرة، وتتميز أيضاً بلغتها وأسلوبها. في هذا السياق، يعكس استخدام التكرار الفهم اللغوي لتلك الفترة، ويضيف ثراءً جماليًا على النص. يتجلى استخدام نابي زاده ناظم المتعمد للتكرار في جميع أنحاء الرواية. غالبًا ما يُستخدم هذا التكرار للتعبير عن مزاج الشخصيات، وتعزيز الأوصاف، وضمان سلاسة السرد. على سبيل المثال، عند وصف العوالم الداخلية للشخصيات، فإن التكرارات مثل "منفتح بشكل واضح" أو "عميق للغاية" تزيد من حدة المشاعر. تتكون بعض التكرارات في العمل من كلمات ذات معانٍ متشابهة، بينما اختيرت أخرى لتحقيق تناغم أو إيقاع سليم. وهذا يُظهر تركيز نابي زاده ناظم على البساطة والرقى الأدبي في اللغة. تكشف هذه التكرارات أيضًا أنه على الرغم من توجه الرواية الواقعي، إلا أنها تبني لغةً شاعريةً أحيانًا. في الختام، لا تُعدّ الثنائيات في رواية "زهرا" مجرد عناصر تُجَمَلُ السرد؛ بل هي أدوات لغوية مهمة تُعمق نفسية الشخصيات، وتجعل الأوصاف أكثر حيوية، وتضفي على العمل تناغمًا فريدًا. في هذا الصدد، اتبع نابي زاده ناظم نهجًا واقعيًا في روايته التركيبية، مستغلًا بنجاح الإمكانيات التعبيرية الغنية للغة.

الكلمات المفتاحية: نابي زاده ناظم، زهرا، رواية، مؤلف، أدب

NÂBİZÂDE NÂZİM'İN "ZEHRÂ" ADLI ROMANINDA İKİLEMELER

Yard. Doç. Raheem Subhi Jasim

Samarra Eğitim Müdürlüğü, Selahaddin Eğitim Genel Müdürlüğü, Tikrit, Irak

ÖZET

Nâbizâde Nâzım, 1 Ocak 1862 yılında İstanbul'da doğmuş, Servet-i Fünun topluluğuna giden süreçte Türk edebiyatında realizmin öncülerinden biri olmuştur. Askerî Tıbbiye'de eğitim görmüş ve edebiyatla genç yaşta ilgilenmiştir. Eserlerinde gözleme dayalı betimlemelere ve psikolojik çözümlemelere önem veren yazar, özellikle Zehra romanıyla tanınır. Ne yazık ki verem hastalığı nedeniyle henüz 31 yaşındayken, 6 Ağustos 1893'te İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

Zehra, Nâbizâde Nâzım'ın 1894'te yayımlanan ve Türk edebiyatında natüralizmin etkilerini taşıyan ilk romanlardan biridir. Eser, kıskançlık teması etrafında gelişen dramatik bir olay örgüsüne sahiptir ve özellikle karakterlerin psikolojik yönlerini derinlemesine ele almasıyla dikkat çeker. Nabizâde Nâzım, romanda gözleme dayalı anlatımı ve detaylı betimlemeleri ön plana çıkararak realizm anlayışını başarıyla uygular.

Nabizade Nâzım'ın Zehra adlı romanı, Tanzimat'tan Servet-i Fünun'a geçiş sürecinde Türk edebiyatında gerçekçilik anlayışını temsil eden önemli bir eserdir. Roman, kıskançlık duygusu üzerine inşa edilen dramatik bir olay örgüsüne sahip olmakla birlikte, dil ve üslup yönünden de dikkat çekicidir. Bu bağlamda eserde kullanılan ikilemeler, hem dönemin dil anlayışını yansıtır hem de metne estetik bir zenginlik kazandırır.

Roman boyunca, Nabizade Nâzım'ın ikilemelere bilinçli bir şekilde yer verdiği görülür. Bu ikilemeler çoğunlukla kahramanların ruh hâllerini yansıtmak, betimlemeleri güçlendirmek ve anlatımda akıcılık sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Örneğin karakterlerin iç dünyası anlatılırken “açık açık” veya “derin derin” gibi tekrarlar duygunun yoğunluğunu artırır.

Eserdeki ikilemelerin bir kısmı anlamca yakın kelimelerden oluşurken, bazıları da ses uyumu veya ritim için tercih edilmiştir. Bu durum, Nabizade Nâzım'ın dilde hem sadeliği hem de edebî inceliği önemseydiğini göstermektedir. Ayrıca bu ikilemeler, romanın realizm çizgisinde olmasına rağmen, yer yer şiirsellik taşıyan bir dil kurduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak, Zehra romanındaki ikilemeler yalnızca anlatımı süsleyen unsurlar değildir; karakterlerin psikolojisini derinleştiren, tasvirleri daha canlı hale getiren ve esere özgü bir ahenk kazandıran önemli dil araçlarıdır. Bu yönüyle Nabizade Nâzım, Türk romanında hem realist bir çizgi izlemiş hem de dilin zengin ifade olanaklarını başarıyla değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nabizade Nazım, Zehra, Roman, Yazar, Edebiyat

NÂBİZÂDE NÂZİM'İN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE YAPITLARI:

Tanzimat edebiyatının son dönemlerinde ortaya çıkan Nâbizâde Nâzım, Türk edebiyatında özellikle realizm ve natüralizm anlayışını uygulamasıyla dikkat çeken öncü yazarlardan biridir. Karabibik ve Zehra gibi çok önemli eserlerin yazarıdır. (*ALANGU, 1974: 704-714*) Henüz genç yaşta hayata veda etmesine rağmen, edebî kişiliği ve eserleriyle dönemine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu makalede, yazarın doğumundan ölümüne kadar geçen hayatı kronolojik olarak ele alınacaktır.

Doğumu ve Çocukluk Yılları (1862-1870)

Nâbizâde Nâzım, 1 Ocak 1862 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Doğduğu yıllar Osmanlı Devleti'nde Tanzimat reformlarının etkilerinin sürdüğü, edebî hayatta ise yenilik hareketlerinin yoğunlaştığı bir dönemdi. Ailesi, orta hâlli ve kültürlü bir yapıya sahipti; bu durum, onun eğitime önem verilmesini sağlamıştır. Çocukluk yıllarında iyi bir medrese eğitimi görmese de temel dinî ve dil bilgilerini ailesinden edinmiştir. (UÇMAN, 2006: 264-265)

Eğitim Hayatı ve Gençlik Dönemi (1870-1884)

İlk öğrenimini İstanbul'da tamamlayan Nâbizâde Nâzım, genç yaşta Askerî Rüştiye'ye gönderildi. Burada disiplinli bir eğitim aldıktan sonra Askerî Tıbbiye'ye kaydolmuştur. Tıbbiye'de okurken Fransızca öğrenerek Batı edebiyatına yöneldi. Fransız realizmi ve natüralizmiyle tanışması bu dönemde olmuştur. Özellikle Émile Zola ve Gustave Flaubert gibi yazarların eserlerini okuyarak edebî bakış açısını geliştirmiştir. Aynı zamanda Namık Kemal ve Recaiâde Mahmut Ekrem gibi Tanzimat yazarlarından da etkilenmiştir. (KERMAN, 1976: 541)

1884 yılında Askerî Tıbbiye'den mezun olan Nâbizâde Nâzım, hekim olarak görev yapmaya başlamıştır. Mesleğini sürdürürken edebiyatla bağıni hiç koparmamıştır. Bu dönemde kaleme aldığı hikâye ve yazılar, onun gerçekçilik anlayışını benimsediğini gösterir. (BİRİNCİ, 1987: 12-79)

Edebî Hayata Girişi (1880-1890)

Nâbizâde Nâzım'ın edebiyat dünyasına adım atması 1880'li yılların başına rastlar. İlk olarak gazetelerde ve dergilerde makaleler yayımlamıştır. Ardından Servet-i Fünun öncesi dönemde edebî topluluklarla ilişkiler geliştirdi. Onun yazarlık anlayışı, gözleme dayalı tasvirler, psikolojik çözümler ve realizm çizgisinde gelişti. (ERTAYLAN, 1933: 10-82)

Bu süreçte yazdığı hikâyeler arasında "Karabibik" (1890) ayrı bir öneme sahiptir. Türk edebiyatında köy hayatını realist bir üslupla ele alan ilk hikâye olarak kabul edilen Karabibik, Nâbizâde Nâzım'ın gözlem gücünü ve dil ustalığını ortaya koyar. Aynı

zamanda natüralizmin etkilerini gösteren bu eser, onun edebî anlayışının temelini oluşturur. (KAPLAN, 1976: 384-391)

Zehra Romanı ve Psikolojik Derinlik (1894)

Nâbizâde Nâzım'ın en önemli eseri, ölümünden kısa süre önce yayımlanan "Zehra" adlı romandır. 1894 yılında basılan bu eser, Türk edebiyatında natüralist roman anlayışının öncülerinden biri olarak kabul edilir. Roman, kıskançlık temasını merkeze alır ve karakterlerin ruh hâllerini derinlemesine analiz eder. Nabizâde Nâzım, bu eserde hem toplumsal gerçekliği hem de bireysel psikolojiyi başarıyla harmanlamıştır. (TANSEL, 1940: 138-140)

Hastalık ve Erken Ölüm (1893)

Ne yazık ki Nâbizâde Nâzım'ın hayatı uzun sürmedi. Askerî hekim olarak görev yaptığı yıllarda sağlığı giderek bozulmaya başladı. Yakalandığı verem hastalığı, dönemin yaygın ve ölümcül hastalıklarından biriydi. Uzun süren tedavi çabalarına rağmen iyileşemeyen yazar, 6 Ağustos 1893 tarihinde İstanbul'da hayata gözlerini yumdu. Henüz 31 yaşındaydı ve Türk edebiyatına çok daha fazla katkı sunabilecek durumdayken aramızdan ayrıldı. (TANSEL, 1940: 138-140)

Materyalist felsefeyi benimsemiş olan Beşir Fuat gibi yazarlardan etkilenmiş olan Nâbizâde Nâzım, (TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, 2010: 219) kısa ömrüne rağmen Türk edebiyatında realizm ve natüralizm anlayışının yerleşmesine katkıda bulunan öncü isimlerden biridir. Özellikle Karabibik ve Zehra gibi eserleri, hem dil ve üslup özellikleri hem de toplumsal ve psikolojik yönleriyle dönemin en dikkat çeken örnekleri arasında yer alır. (KUDRET, 1971: 137-150) Erken ölümü, edebiyat dünyası için büyük bir kayıp olmuş; fakat geride bıraktığı eserler onu Türk edebiyatında kalıcı bir isim haline getirmiştir.

YAPITLARI:(UÇMAN, 2006: 265)

Şiir

Hâtıra-i Şebâb (1298), Heves Ettim (1302), Mini Mini yâhud Yine Heves Ettim (1303).

Hikâye

Yâdigârlarım (1302), Zavallı Kız (1307), Bir Hâtıra (1307), Karabibik (1307), Sevda (1308), Hâlâ Güzel (1308), Hasba (1308), Seyyie-i Tesâmüh (1308).

Roman

Zehra (1312).

Diğer Eserleri

Hanım Kızlar (1304), Katre (1306), Mesâil-i Riyâziyye (1307), Muhtasar Yeni Kimya (1307), Yeni Kimya (1307), Mini Mini Mektepli (1308), Esâtîr (1309), Aynalar (1309).

NÂBİZÂDE NÂZIM'IN “ZEHRA” ADLI ROMANI HAKKINDA

İncelenen Eser: ZEHRA

Yazar: Nâbizâde Nâzım

Eserin Basıldığı İlk Yayınevi: Servet-i Fünûn

Eserin İlk Baskı Yılı: 1894

İncelenen Eserin Sayfa Sayısı: 129

İncelenen Eserin Yayınevi: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Eserin Türü: Roman

İncelenen Eserin Baskı Yılı: 2020 / 3. Basım

İncelenen Eserin Basım Yeri: İstanbul

Karakterler: ZEHRA, SIRRICEMAL, ŞEVKET, SUPHİ, ÜRYANİ, MUHSİN.

Türk edebiyatında Tanzimat döneminden sonra ortaya çıkan realizm ve natüralizm anlayışları, 19. yüzyılın sonlarında etkili olmaya başlamıştır. Bu anlayışları Türk romanına taşıyan en önemli isimlerden biri Nâbizâde Nâzım'dır. Yazarın en dikkat çekici eseri olan “Zehra”, Türk edebiyatında hem psikolojik çözümlenmeleri hem de natüralist tavrı ile ayrıcalıklı bir yere sahiptir. 1894 yılında yayımlanan bu roman, edebiyatımızda birey psikolojisine yönelen ilk örneklerden biri olarak kabul edilir.

Makalede, eserin konusu, karakterleri, teması, üslubu ve Türk edebiyatındaki yeri üzerinde durulacaktır.

Romanın Konusu ve Olay Örgüsü

Zehra, kıskançlık duygusunun birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini konu edinen bir romandır. Eserin merkezinde Zehra ve kocası Suphi yer alır. Suphi, Zehra ile evlendikten sonra bir süre mutlu bir yaşam sürer. Ancak Suphi'nin Şevket adlı başka bir kadınla ilgilenmeye başlaması, olayların yönünü değiştirir. Zehra, bu ilgiyi fark edince kıskançlık krizlerine kapılır. Onun aşırı kıskançlığı, hem kendi hayatını hem de çevresindekilerin yaşamını olumsuz etkiler. Olaylar, bu kıskançlık duygusunun yol açtığı trajik sonuçlarla ilerler ve roman, bir dram atmosferi içinde sona erer. (KERMAN, 1976: 648-649)

Tema ve Ana Düşünce

Romanın temel teması, kıskançlık duygusudur. Nâbizâde Nâzım, kıskançlığı sadece bireysel bir zayıflık olarak değil, toplumsal bir sorun olarak da ele alır. Kadın-erkek ilişkileri, aile yapısı ve dönemin sosyal değerleri romanın zeminini oluşturur. Kıskançlığın, sevgi ve güveni nasıl yok ettiği, bireyi mantıksız davranışlara sürüklediği eserde açıkça görülür. Ayrıca romanda bireysel psikoloji, ahlaki yozlaşma ve kadın-erkek çatışması da işlenen diğer önemli konular arasındadır.

Karakter Analizi

Zehra: tutkulu, duygusal ve aşırı kıskanç bir kadındır. Onun ruhsal değişimleri, roman boyunca adım adım anlatılır. Nâbizâde Nâzım, Zehra'nın kıskançlığını basit bir kıskançlık değil, hastalıklı bir ruh hâli olarak sunar. Bu açıdan roman, psikolojik çözümlenmeleriyle dönemine göre oldukça yenilikçidir.

Suphi: zayıf iradeli, duygusal ama kararsız bir erkektir. Zehra'ya duyduğu sevgi zamanla azalır, fakat açık bir şekilde ilişkisini bitiremez. Onun bu kararsızlığı, olayların trajik bir şekilde ilerlemesine neden olur.

Şevket: romanda kadın-erkek ilişkilerinde dönemin bakış açısını gösteren bir figürdür. Suphi'ye olan ilgisi, Zehra'nın kıskançlığını doruk noktasına çıkarır ve romanın dramatik yapısını güçlendirir.

Üslup ve Anlatım Özellikleri

“Zehra” romanının dil ve üslup özellikleri, Nâbizâde Nâzım’ın realizm ve natüralizm anlayışını benimsediğini ortaya koyar. Yazar, olayları abartıya kaçmadan, gözleme dayalı bir şekilde anlatır. Betimlemeler detaylıdır; özellikle mekân ve ruh hâli tasvirleri dikkat çeker. Nâbizâde Nâzım, karakterlerin iç dünyasını anlatırken yoğun psikolojik çözümlemelere yer verir. Bunun yanında romanda kullanılan ikilemeler, tekrarlar ve tasvirler, esere bir ritim kazandırır. Roman, bireylerin içsel çatışmalarını öne çıkardığı için edebiyatımızda ilk psikolojik roman denemesi olarak kabul edilir. Ayrıca kıskançlık gibi bir duygunun bilimsel bir yaklaşımla ele alınması, romanı çağdaşlarından ayırır. (*FİNN, 1984: 99-111*)

Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi

“Zehra”, Türk romanında natüralizmin ilk örneklerinden biri olarak görülür. Fransız edebiyatından özellikle Émile Zola etkisi sezilir. Ancak Nâbizâde Nâzım, bu anlayışı birebir taklit etmez; Türk toplumunun gerçeklerine uygun bir anlatı kurar. Eserin bir diğer önemli yönü, dönemin aile yapısı ve kadın konumunu tartışmaya açmasıdır. Zehra karakteri üzerinden kadının psikolojik ve toplumsal varlığına ışık tutulur. (*KERMAN, 1983: 211:220*)

Roman, aynı zamanda Servet-i Fünun topluluğu öncesi Türk edebiyatında bir yenilik hareketi olarak değerlendirilebilir. Çünkü bireysel ruh hâllerinin derinlemesine işlenmesi, sonraki yıllarda Halit Ziya Uşaklıgil gibi yazarların psikolojik çözümlemelerine zemin hazırlamıştır.

Nâbizâde Nâzım’ın “Zehra” adlı romanı, kısa ömrüne rağmen Türk edebiyatına yaptığı en önemli katkılardan biridir. Hem natüralizmin etkilerini taşıması hem de psikolojik tahlillere geniş yer vermesiyle edebiyat tarihinde özel bir konuma sahiptir. Eser, kıskançlık gibi güçlü bir duygunun bireyleri nasıl yıkıma sürüklediğini gösterirken aynı zamanda toplumsal gerçeklikleri de yansıtır. Bu yönleriyle “Zehra”, yalnızca döneminin değil, Türk edebiyatının kalıcı klasiklerinden biri olmayı başarmıştır.

TÜRKÇEDE İKİLEMELER: TANIMI, KULLANIM AMACI VE ÇEŞİTLERİ

Türk dili, ifade gücü bakımından oldukça zengin bir dildir. Bu zenginliği sağlayan unsurlardan biri de ikilemelerdir. İkilemeler, Türkçenin hem yazılı hem de sözlü anlatımında sıkça başvurulan dil birimleridir. Günlük konuşmalardan edebî metinlere kadar geniş bir kullanım alanına sahip olan ikilemeler, anlatımı daha etkili ve akıcı hâle getirir. (*PÜSKÜLLÜOĞLU, 2002: 496*) Bu makalede, ikilemelerin ne olduğu, niçin kullanıldığı ve hangi türlere ayrıldığı ayrıntılı olarak incelenecektir.

İkileme Nedir?

İkilemenin diğer adı yinelemedir. (*İMER, 2011: 273*) Türkçede aynı ya da farklı iki kelimenin belirli kurallara bağlı olarak yan yana gelmesiyle oluşan anlamlı söz öbekleridir. Bu kelimeler genellikle aralarında bir bağlaç bulunmadan tekrarlanır. İkilemeler, tek bir sözcük gibi kullanılabilir; ancak aslında iki ayrı sözcüğün oluşturduğu bir yapıdır. Türkçede ikilemeler, anlatımı güçlendirme, anlamı pekiştirme ve ritmik bir uyum sağlama amacıyla sıkça kullanılır. (*İMER, 2011: 154*)

İkilemeler, hem anlamı kuvvetlendirir hem de söze ahenk katar. Bu nedenle Türkçenin anlatım gücünü artıran en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilir.

İkilemeler Niçin Kullanılır?

1. Anlamı Güçlendirmek ve Pekiştirmek

Bir kelimenin tek başına verdiği anlam bazen yetersiz kalabilir. Bu durumda aynı kelimenin tekrar edilmesi ya da yakın anlamlı başka bir kelimeyle birlikte kullanılması, anlatımı güçlendirir.

2. Ritim ve Ahengi Sağlamak

İkilemeler, ses tekrarları ve uyumlu kelimeler sayesinde dile estetik bir ritim kazandırır. Özellikle şiir ve edebî metinlerde bu özellikten sıkça yararlanır. (*AŞCI, 2022: 29-31*)

3. Abartma veya Süreklilik Anlamı Vermek

Bazı ikilemeler, bir durumun aşırılığını veya sürekliliğini ifade eder.

4. Deyimsel Anlam Katmak

Bazı ikilemeler deyimleşmiş hâle gelmiş ve anlamca kalıplaşmıştır. Bu tür ifadeler anlatıma renk katar. (*HATİBOĞLU, 1981: 6-73*)

İkileme Çeşitleri

Türkçede ikilemeler çeşitli şekillerde sınıflandırılır. Genel olarak şu gruplar altında toplanabilir:

1. Aynı Kelimenin Tekrarıyla Oluşan İkilemeler

Bu türde bir kelime aynen tekrar edilir. Tekrar anlamı pekiştirir ve vurguyu artırır.

Örnek: teker teker, yavaş yavaş, azar azar.

2. Yakın Anamlı Sözcüklerle Kurulan İkilemeler

İki sözcük anlamca birbirine yakındır ve beraber kullanıldığında anlatımı güçlendirir.

Örnek: doğru düzgün, yalan yanlış.

3. Zıt Anamlı Sözcüklerle Kurulan İkilemeler

İkilemede kullanılan iki kelime anlamca birbirine zıttır. Bu tür ikilemeler karşıtlık ilişkisini vurgular.

Örnek: dost düşman, ileri geri, sağ sol.

4. Biri Anamlı Biri Anlamsız Sözcüklerle Kurulan İkilemeler

Bu türde kelimelerden biri anlamlı, diğeri ise ses uyumu sağlamak için uydurulmuş ya da anlamını yitirmiştir.

Örnek: çer çöp, yamuk yumuk, açık seçik, eğri büğrü.

5. Her İkisi De Anlamsız Sözcüklerle Kurulan İkilemeler

Bu türde ise kelimelerden her ikisi de anlamsızdır. Tek başına kullanıldıklarında hiçbir anlam ifade etmezler.

Örnek: abuk subuk, ıvır zıvır, abur cubur, paldır küldür.

6. Sayılarla Kurulan İkilemeler

Sayıların tekrarıyla oluşturulur.

Örnek: iki üç, beş on.

7. Yansıma Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

Bu türde sözcükler, doğada bulunan seslerin tekrarıyla kurulurlar.

Örnek: şırıl şırıl, şap şap, tıkr tıkr, cik cik.

İkilemeler, Türkçenin anlatım gücünü artıran ve dile zenginlik katan unsurlardan biridir. Hem yazılı hem sözlü dilde yaygın bir şekilde kullanılması, onların işlevsel değerini göstermektedir. (HATİBOĞLU, 1981: 6-73) Anlamı güçlendirme, ahenk sağlama, abartı katma ve deyimleşmiş ifadeler oluşturma gibi birçok işlevi bulunan ikilemeler, Türkçenin edebî yönünü de güçlendirir. Günlük konuşmalarda basit tekrarlar şeklinde kullanılabildiği gibi, edebî eserlerde de estetik bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Yazar romanında kullandığı ikilemeleri aşağıda belirtiyorum:

bu manzaraları göğüs **geçire geçire** seyretmek gerekir. (NAZIM, 2020: 2/4-5)

tam karşıda şaşkın bakışlarına, **zarif zarif** yalılarla (NAZIM, 2020: 2/32-33)

Sağlı sollu iki taraflı tepeler (NAZIM, 2020: 3/7)

Her noktası **çeşit çeşit** güzelliklerin toplandığı (NAZIM, 2020: 3/11)

Beş on ateş kayığında gayet düzenli (NAZIM, 2020: 4/1)

Keman, kanun, ney, def, ut, mandolin **yer yer**(NAZIM, 2020: 5/24)

Ay gibi güzeller **yer yer** sarhoşluktan (NAZIM, 2020: 6/15)

Sabah rüzgarı **tatlı tatlı** esişiyle (NAZIM, 2020: 7/3)

büyük alayı **aka aka** gözden kayboluncaya (NAZIM, 2020: 8/5)

birikimini **dokuz on** ay içinde (NAZIM, 2020: 8/34)

tasarrufu sayesinde sermayesini **artıra artıra**(NAZIM, 2020: 9/6)

senede **otuz kırk** bin lira değerinde (NAZIM, 2020: 9/7)

araştırma araştırma gerisinden gelmekte olan (NAZIM, 2020: 10/22)

Zehra'yı düşünmeye **bol bol** fırsat bırakmaktaydı (NAZIM, 2020: 11/11)

pencereye abanıp **geniş geniş** nefes almaya başladı (NAZIM, 2020: 12/3)

ayırır mesafe **on on beş** metreden (NAZIM, 2020: 12/26)

Karşısında duran efendisini **fırıl fırıl**(NAZIM, 2020: 13/3)
döne döne sonsuz bir uzaklığa (NAZIM, 2020: 13/3-4)
o da **bir iki** dakikayla sınırlı (NAZIM, 2020: 14/14)
düştü, zihni yine **belli belirsiz**(NAZIM, 2020: 14/23)
Parmaklarının ucuna **basa basa** bahçeye (NAZIM, 2020: 15/1)
hicabından **kan tere** battı (NAZIM, 2020: 15/5-6)
hayallerine **geniş geniş** meydan bırakmaktaydı (NAZIM, 2020: 16/9)
göz gezdirince **beti benzi** soluverdi (NAZIM, 2020: 16/12-13)
Zehra henüz **on altı on yedi** yaşında (NAZIM, 2020: 17/32)
başladı. **Allah Allah!** Bu çarpıntı (NAZIM, 2020: 18/32)
hiç olmazsa resmini **doya doya** seyretmeye (NAZIM, 2020: 22/17-18)
kalpleri **hızlı hızlı** çarpmaya başlamış (NAZIM, 2020: 23/9)
yanakları **al al** olmuş (NAZIM, 2020: 23/9)
zemin ise **ötesine berisine** zarif kökler (NAZIM, 2020: 24/16-17)
ağaçtan ağaca **kona kona** ve neşe kanatlarını (NAZIM, 2020: 24/20-21)
dalgalı bir zemin içinde **kıvrıla kıvrıla**(NAZIM, 2020: 25/1)
şurada burada uzanıp giden yollar (NAZIM, 2020: 25/2)
zaman birlikte veya **ayrı ayrı** kitap (NAZIM, 2020: 26/1)
dereden tepeden tatlı tatlı konuşmak suretiyle (NAZIM, 2020: 26/13)
dereden tepeden **tatlı tatlı** konuşmak suretiyle (NAZIM, 2020: 26/13)
Beş altı gün sonra soğuklar arttığından (NAZIM, 2020: 28/14)
İşte biz bu iki **karı kocayı** hikayemizin başında (NAZIM, 2020: 29/5)
bu vücudu öyle **kaba saba** bir şey (NAZIM, 2020: 30/11)
saatlerce **dalgın dalgın** oturur (NAZIM, 2020: 31/12)
Biraz ileri yürüyünce **nazlı nazlı** akan (NAZIM, 2020: 32/15)
olduğundan **geri geri** gidip kanepenin (NAZIM, 2020: 33/9)
düştüğü zaman **büyüye büyüye** bir emrivaki (NAZIM, 2020: 34/12)
Anan baban var mı? (NAZIM, 2020: 37/17)
kalbinin **hızlı hızlı** çarpıntısını (NAZIM, 2020: 39/14)
halde **şaşkın şaşkın** bakılmaktaydı (NAZIM, 2020: 40/22)
gizli gizli erkeklere mektuplar yazan (NAZIM, 2020: 43/12-13)

yok ettiğini **dövüne dövüne** anlamış (NAZIM, 2020: 44/17-18)
Sırrıcemal bazen **hüngür hüngür** ağlamaya (NAZIM, 2020: 45/1)
gözünü ancak **bir iki** ay sonra (NAZIM, 2020: 46/6-7)
Hatta **bir iki** kere karı koca adeta (NAZIM, 2020: 47/9)
Hatta bir iki kere **karı koca** adeta (NAZIM, 2020: 47/9)
Münire bu halleri **ağlaya ağlaya**(NAZIM, 2020: 48/28)
Suphi ise **güle güle** seyretmekteydi (NAZIM, 2020: 48/29)
ancak **hayal meyal** görünmekteydi (NAZIM, 2020: 50/3-4)
Ellerini **sıkı sıkı** yummuş, görünmeyen (NAZIM, 2020: 52/18)
Salonda **bir aşağı bir yukarı** gezinmekte (NAZIM, 2020: 53/4)
sıcağında **püfür püfür** esen bir rüzgar (NAZIM, 2020: 54/3)
Zehra yalnız, kederli, **kolu kanadı** kırık (NAZIM, 2020: 55/36)
yürümekteydi. **Yürüye yürüye** sakız ağacına (NAZIM, 2020: 56/8)
hissiyacı ve hayalleri **birer birer** gelip (NAZIM, 2020: 57/2)
Şu mukayese Zehra'yı **yavaş yavaş** karartmaya (NAZIM, 2020: 58/1-2)
Ee ayol! **Düşmez kalkmaz** bir Allah! (NAZIM, 2020: 59/6-7)
haber almak adeta **işi gücü**, zevki, eğlencesiydi (NAZIM, 2020: 60/17)
Betin benzin soldu, fenalık mı geliyor? (NAZIM, 2020: 61/12)
Bundan sonra Suphi **öteye beriye**(NAZIM, 2020: 62/3)
bağırıp çağırarak emirler vermeye de başlamış (NAZIM, 2020: 62/4)
Habibe Molla **nefes nefese** geldi (NAZIM, 2020: 63/4-5)
şemsiye almış, **mini mini** ellerini siyah eldivenler (NAZIM, 2020: 64/14)
hava içinde **rahat rahat** nefes almaya başlamıştı (NAZIM, 2020: 67/10)
o güzelliği **doya doya** seyretti (NAZIM, 2020: 68/2-3)
Kol kola sokağa çıktılar (NAZIM, 2020: 69/10)
Dere kenarına **yan yana** oturdular (NAZIM, 2020: 70/21-22)
kuvvetini **yavaş yavaş** serbest bırakmaktaydı (NAZIM, 2020: 71/6)
yüreği **cızlaya cızlaya** boşadığını hep biliyordu (NAZIM, 2020: 72/23-24)
Kesik kesik, karışık rüyalarla (NAZIM, 2020: 73/5)
teselliyle **rahat rahat** uykuya daldı (NAZIM, 2020: 74/29)
treni düdüğünü **ince ince** öttürerek (NAZIM, 2020: 75/1)

Sadece **bir iki defa** katibi (NAZIM, 2020: 76/2)

Nazikter, merdiveni **dörder dörder** çıkararak (NAZIM, 2020: 77/8-9)

On beş yirmi gündür gelmiyor mu (NAZIM, 2020: 78/2)

çok şey almış, **bol bol** ikramlarda bulunmuştu (NAZIM, 2020: 79/12)

Sırrıcemal'den de **işten güçten** de vazgeçmiş (NAZIM, 2020: 80/2)

SONUÇ

Türkçede kullanılan ikilemeler, edebî eserlerin dil ve üslûp özellikleri.....”Zehra” romanının genel yapısıdır. Romanın genel yapısı dikkate alındığında, yazarın özellikle duygu yoğunluğunu artırmak, betimlemeleri zenginleştirmek ve anlatıma ahenk katmak amacıyla ikilemelere başvurduğu açıkça görülmektedir. Bu ikilemeler, yalnızca dildeki estetik kaygının bir yansıması değildir; aynı zamanda romandaki psikolojik çözümlere ve olay örgüsünün ilerleyişine katkıda bulunan bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Romanın temel teması olan kıskançlık, güçlü bir duygu olarak karakterlerin davranışlarını yönlendiren bir faktördür. Nâbizâde Nâzım, bu duygunun şiddetini ve etkilerini okuyucuya aktarırken zaman zaman tekrarlara ve pekiştirmelere ihtiyaç duymuştur. Bu noktada ikilemeler, yazarın anlatımında duygu yoğunluğunu artıran bir araç hâline gelmiştir.

İkilemeler, yalnızca duyguların aktarımında değil, romanın mekân ve çevre tasvirlerinde de sıkça kullanılmıştır. Nâbizâde Nâzım, natüralizmin etkisiyle yazdığı bu romanda detaylı gözlemlere önem vermiştir. Bu nedenle ortam betimlemelerinde ve karakterlerin ruh hâlini yansıtan sahnelerde ikilemeler, anlatımı daha canlı ve somut hâle getirmiştir.

Romanın üslup özellikleri incelendiğinde, ikilemelerin ritmik bir işlev üstlendiği de dikkat çekmektedir. Nâbizâde Nâzım, dildeki ahengi ve anlatımın akıcılığını sağlamak için ikilemeleri yerinde ve ölçülü bir şekilde kullanmıştır. Bu, romanın hem gerçekçi hem de estetik yönünü destekleyen bir özelliktir. Özellikle kıskançlık, öfke, pişmanlık gibi yoğun duyguların anlatıldığı bölümlerde, ikilemelerin sağladığı tekrarlar ve ses uyumları,

okuyucu üzerinde psikolojik bir etki bırakır. Bu açıdan ikilemeler, yalnızca dilsel bir süs değil, anlatının duygusal ritmini belirleyen bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer önemli nokta, Zehra’da kullanılan ikilemelerin tür çeşitliliğidir. Romanda aynı kelimenin tekrarıyla oluşan ikilemeler, yakın anlamlı kelimelerle kurulan ikilemeler ve zıt anlamlı kelimelerle kurulan ikilemeler gibi farklı gruplara ait örnekler görülmektedir. Bu çeşitlilik, yazarın dil kullanımındaki zenginliği ve bilinçli tercihlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca bazı ikilemelerin, romanın karakter analizine katkıda bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. Zehra’nın ruhsal gelgitlerini yansıtan bölümlerde kullanılan tekrarlar, onun kıskançlık duygusunun ne derece yoğunlaştığını gösterir.

KAYNAKÇA

- ALANGU Tahir, *100 Ünlü Türk Eseri*, cilt: 1, İstanbul 1974.
- AŞCI Ufuk Deniz, *Türk Dil Bilgisi Toplantıları - 2 Türkiye Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi Bildiriler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2022.
- BİRİNCİ Necat, *Nâbizâde Nâzım*, Ankara 1987.
- ERTAYLAN İsmail Hikmet, *Nâbizâde Nâzım*, İstanbul 1933.
- FİNN Robert, *Türk Romanı: İlk Dönem, 1872-1900* (tercüme: Tomris Uyar), Ankara 1984.
- HATİBOĞLU Vecihe, *Türk Dilinde İkileme*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.
- İMER Kamile, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2011.
- KAPLAN Mehmet, “Karabibik”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, İstanbul 1976.
- KERMAN Zeynep, “Nâzım (Nâbizâde)”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt: 6, İstanbul 1976.
- KERMAN Zeynep “Zehra”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt: 8, İstanbul 1976.
- KERMAN Zeynep, “Zehra”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983.
- KUDRET Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: 1859-1959*, cilt: 1, Ankara 1971.

- NAZIM Nâbizâde, *Zehra*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, *Öz Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2002.
- TANSEL Fevziye Abdullah, “Nâzım, Nâbizâde”, *İslâm Ansiklopedisi*, cilt: 9, İstanbul 1940.
- TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, Yapı Kredi Yayınları, cilt: 1, İstanbul 2010.
- UÇMAN Abdullah, “Nâbizâde Nâzım”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt: 32, İstanbul 2006.

References

- ALANGU Tahir, 100 Famous Turkish Works, volume: 1, İstanbul 1974.
- AŞCI Ufuk Deniz, Turkish Grammar Meetings – 2 Turkish Phonology and Morphology Papers, Turkish Language Association Publications, Ankara 2022.
- BİRİNCİ Necat, Nâbizâde Nâzım, Ankara 1987.
- ERTAYLAN İsmail Hikmet, Nâbizâde Nâzım, İstanbul 1933.
- FINN Robert, The Turkish Novel: The Early Period, 1872-1900 (translation: Tomris Uyar), Ankara 1984.
- HATİBOĞLU Vecihe, Reduplication in the Turkish Language, Turkish Language Association Publications, Ankara 1981.
- İMER Kamile, Dictionary of Linguistics, Boğaziçi University Press, İstanbul 2011.
- KAPLAN Mehmet, “Karabibik”, Studies on Turkish Literature I, İstanbul 1976.
- KERMAN Zeynep, “Nâzım (Nâbizâde)”, Encyclopedia of Turkish Language and Literature, vol: 6, İstanbul 1976.
- KERMAN Zeynep, “Zehra”, Encyclopedia of Turkish Language and Literature, vol: 8, İstanbul 1976.
- KERMAN Zeynep, “Zehra”, Shukur and Alchin Festschrift, Ankara 1983.
- KUDRET Cevdet, Story and Novel in Turkish Literature: 1859-1959, vol: 1, Ankara 1971.
- NAZIM Nâbizâde, *Zehra*, Türkiye İş Bankası Cultural Publications, İstanbul 2020.

- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, Pure Turkish Dictionary, Arkadash Publications, Ankara 2002.
- TANSEL Fevziye Abdullah, “Nâzım, Nâbizâde”, Encyclopedia of Islam, vol: 9, Istanbul 1940.
- Encyclopedia Of Literary Figures From Tanzimat To The Present Day, Yapı Kredi Publications, vol: 1, Istanbul 2010.
- UÇMAN Abdullah, “Nâbizâde Nâzım”, Encyclopedia of Islam of the Turkish Religious Affairs Foundation, Turkish Religious Affairs Foundation Publications, vol: 32, Istanbul 2006.

المصادر والمراجع

- لانكو طاهر، 100 مؤلف تركي مشهور، المجلد: 1، اسطنبول 1974.
- دينز اوفاك اشجي، اجتماعات قواعد اللغة التركية - 2 وقائع علم الأصوات وعلم الصرف التركي، منشورات مجمع اللغة التركية، أنقرة 2022.
- بيرينجي نجاتي، نابي زاده ناظم، أنقرة 1987
- إرتايلان إسماعيل حكمت، نابي زاده ناظم، إسطنبول 1933
- فين روبرت، الرواية التركية: الفترة المبكرة 1872-1900 (ترجمة: تومريس أويار)، أنقرة 1984.
- وجيهة خطيب اوغلو، النسخ في اللغة التركية، منشورات جمعية اللغة التركية، أنقرة 1981.
- عمر كامل، معجم اللغويات، مطبعة جامعة البوسفور، اسطنبول 2011.
- كابلان محمد، “كارابيبك”، دراسات في الأدب التركي الأول، اسطنبول 1976.
- كرمان زينب، “ناظم (نابي زاده)”， موسوعة اللغة التركية وآدابها، المجلد: 6، اسطنبول 1976.
- كرمان زينب، “زهرا”， موسوعة اللغة التركية وآدابها، المجلد: 8، اسطنبول 1976.
- كرمان زينب، “زهرا”， رواية شكري والجين ، أنقرة 1983.
- قدرت جودت، القصة والرواية في الأدب التركي: 1859-1959، المجلد: 1، أنقرة 1971.

- ناظم نابي زاد، زهرا، منشورات مصرف ايش التركي الثقافية، اسطنبول 2020.
- يوسكولولو علي، القاموس التركي الأصيل، دار النشر أركاداش، أنقرة 2002.
- تانسلي، فوزية عبد الله، "ناظم، نابي زاده"، موسوعة الإسلام، المجلد: 9، اسطنبول 1940.
- موسوعة الشخصيات الأدبية من التنظيمات إلى يومنا هذا، منشورات يابي كريدي، المجلد: 1، اسطنبول 2010.
- أومان عبد الله، "نابي زاده ناظم"، موسوعة الإسلام لمؤسسة الشؤون الدينية التركية، منشورات مؤسسة الشؤون الدينية التركية، المجلد: 32، اسطنبول 2006.